

e-ISSN: 2619-9114

June / Haziran 2024, Volume / Cilt 8, Issue / Sayı 1

KURTUBÎ TEFSİRİ BAĞLAMINDA HZ. İSA'NIN (A.S) MUCİZELERİ The Miracles Of Prophet (Pbuh) In Qurtubi's Tafsir

Esat TAŞ

Doktora Öğrencisi, (Diyamet İşleri
Başkanlığı) (Tefsir)
esattas21@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-7115-2628>

Mehmet Yusuf HAKLI

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi (Tefsir)
yusufhilvani@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3745-7085>

Article Information / Makale Bilgisi

Citation / Atıf: Taş, Esat, Haklı, Mehmet Yusuf. "Kurtubî Tefsiri Bağlamında Hz. İsa'nın (A.S) Mucizeleri". *Batman Akademi Dergisi* 8/1 (Haziran 2024), 17-33
Doi: <https://doi.org/10.58657/batmanakademi.1413120>.

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 01.01.2024

Accepted / Kabul Tarihi: 05.02.2024

Published / Yayın Tarihi: 30.06.2024

Pages / Sayfa: 17-33

Plagiarism / İntihal:

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. Bu makale, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Esat TAŞ tarafından hazırlanmakta olan "Kurtubî Tefsiri Bağlamında Hıristiyanlık ve Hıristiyanlar" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Öz: Hz. İsa (a.s), Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde vahyin konusu olmuştur. "Ruhullah", "Allah'ın Kelimesi" olarak anılmasının yanında "kul" olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu önemli şahsiyetin kendisinden sonra gelecek olan peygamberi de müjdelemesi, ölüleri diriltmesi, yeryüzünden ayrılışı gibi konular, Kur'ân-ı Kerim'in birkaç yerinde ele alınmaktadır. Bu çalışmada tefsir alanında yazılmış en önemli eserlerden biri olan Kurtubî'nin el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân isimli eserinde Hz. İsa'nın (a.s) mucizeleri ile ilgili var olan âyetler ele alınmıştır. Mucize kavramı hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra Kurtubî'nin konu ile ilgili âyetlere yapmış olduğu değerlendirmeler ele alınmıştır. Kurtubî'nin yapmış olduğu yorumların özgünlüğü tartışılmış; onun farklı olan yönü tespit edilmeye çalışılmıştır. Müellifin genel olarak Ehl-i Sünnet çizgisini takip ettiğini söylemek mümkündür. Kendisi Mâlikî mezhebine bağlı olmakla beraber diğer mezhep âlimlerinin görüşlerine de son derece değer verdiği görülmektedir. Kurtubî, âyetleri tefsir ederken bazen konu hakkında var olan görüşleri belirtmekle yetinirken, kimi zaman da tercih ettiği görüşü sebebinde söyleyerek ifade etmiştir. Kurtubî Tefsiri ahkâm tefsiri olduğundan dolayı kelâm ile ilgili konularda fazla ayrıntıya girmediği görülmektedir. Bundan dolayı bu çalışmada âyetlerin değerlendirilmesi yapılırken diğer tefsirlere de müracaat edilmiş, Kurtubî'nin konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Hıristiyanların kutsal kitapları ile Kur'ân-ı Kerim'deki âyetler karşılaştırılarak Hıristiyanlar ve Müslümanların Hz. İsa (a.s) hakkındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Hz. İsa, Kurtubî, Kelime, Ruhullah.

Abstract: Jesus (pbuh) has been the subject of revelation in many places in the Holy Quran. In addition to being referred to as "Ruhullah", "the Word of Allah", it is emphasized that he is a "servant". Subjects such as this important person giving the good news of the prophet who will come after him, resurrecting the dead, and leaving the earth are discussed in several places in the Holy Quran. In this study, the verses about the miracles of Prophet Jesus (pbuh) in Qurtubi's work named *al-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'an*, which is one of the most important works written in the field of exegesis, are discussed.. After giving general information about the concept of miracle, Kurtubi's evaluations of the verses on the subject are discussed. The originality of Kurtubi's comments has been discussed; An attempt was made to determine its different aspect. It is possible to say that the author generally follows the line of Ahl al-Sunnah. Although he is affiliated with the Maliki sect, it is seen that he also highly values the opinions of other sect scholars. While interpreting the verses, Qurtubi sometimes contented himself with stating the existing opinions on the subject, and sometimes expressed his preferred opinion by stating the reason. Since Qurtubi's Tafsir is a commentary on provisions, it is seen that it does not go into much detail on matters related to theology. Therefore, while evaluating the verses in this study, other commentaries were also consulted and Qurtubi's position was tried to be determined. At the same time, it was tried to determine the thoughts of Christians and Muslims about Prophet Jesus (pbuh) by comparing the holy books of Christians and the verses in the Holy Quran.

Keywords: Tafsir, Jesus, Qurtubi, Word, Ruhullah.

Giriş

Bu makalenin amacı Ülü'l-azm¹ peygamberlerden biri olan² Hz. İsa'ya (a.s) verilen mucizelerin Kurtubî Tefsirinde nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Hz. İsa (a.s) başta Âl-i İmrân, Mâide ve Meryem sûreleri olmak üzere on beş sûrede isim veya sıfatlarıyla geçmektedir. Bu sûrelerde, doğumunun müjdelenmesi, dünyaya gelişi, tebliği, mucizeleri, dünyevî hayatının sonu ve Allah katına yükselişi ile ilgili konular üzerinde durulmuştur. Kur'an'da İsa, İbn Meryem ve Mesih olarak adlandırılmasının yanında kendisine birçok sıfat verilmektedir. Yirmi beş yerde İsa, on altısı İsa b. Meryem olmak üzere yirmi üç defa İbn Meryem olarak âyetlerde geçmektedir. Mesih kelimesi on bir yerde geçmekle birlikte bazen sadece Mesih³ olarak, bazen Mesih İbn Meryem⁴ şeklinde, bazen de Mesih İsa b. Meryem⁵ biçiminde karşımıza çıkmaktadır.⁶

Hz. İsa'nın (a.s) mucizeleri ile ilgili çalışmamızın merkezinde batı ve doğu medreselerinde ilim tahsil etmiş Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî'nin (ö. 671/1273) *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an* isimli eseri bulunmaktadır. Tefsir geleneğinin en önemli eserlerinden biri olan bu kitap üzerine hem Türkçe hem Arapça birçok akademik çalışma yapılmıştır.⁷

Birkaç sebepten dolayı Kurtubî Tefsiri'ni tercih ettik:

1. Kurtubî hem Hıristiyanların fazlaca bulunduğunu Endülüs'te⁸ hem de Eyyûbiler⁹ ve Memlükler¹⁰ devrinde Mısır'da yaşamış olduğundan bu durumun tefsirine etkisini belirlemek.
2. Ahkâm tefsirinde mucizelerin nasıl ele alındığını görmek.
3. İslâmî ilimlerin zirve yaptığı bir dönemde yaşamış olan bir müellifin eserini incelemek.
4. Dünyada en fazla mensubu olan Hıristiyanlığı onlarla uzun süre yaşamış olan birinin kaleminden okumak.

¹ Sabırlı, gayretli ve kararlı anlamında kullanılan bu kavram, Ahkâf Sûresinin otuz beşinci ayetinde geçen فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْشِ Ülü-l azm peygamberlerin sabrettiği gibi sabret, kısmından alınmıştır.

² eş-Şûrâ, 42/13.

³ en-Nisâ, 4/172; Mâide, 5/72; Tevbe, 9/30.

⁴ el-Mâide, 5/17, 72, 75; Tevbe, 5/31.

⁵ Âl-i İmrân, 3/45; Nisâ, 4/157, 171.

⁶ Ömer Faruk Harman, "İsa", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, c.22, s.469.

⁷ Birkaç tanesini örnek verecek olursak: Kasabî Mahmûd Zelat, *el-Kurtubî ve Menhecuhu fi't-Tefsîr*; Bû Şuayb Mihmâdî, *et-Tefsîru'l-Fikhî İnde'l-Kurtubî*; İhsan İlhan, *Kurtubî Tefsirinde Kıraât Olgusu*; Mehmet Demir, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Garîbu'l-Kur'an'ın Yeri (Kurtubî Tefsiri Örneği)*; Abdullah Bayram, *Kurtubî ve Fikhî Tefsiri*; Mehmet Demirci, *Kurtubî'nin el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an adlı Eserinin Tefsir Usulü Açısından Değerlendirilmesi*; Nefise Karaca Efe, *Kurtubî'nin Kur'an İlimlerine Yaklaşımı*; Ekrem Gülşen, *Kurtubî Tefsiri'nde Esab-ı Nüzul*; Arif Gezer, *Kurtubî'nin Hadis İlimindeki Yeri*; Ali b. Süleyman el-Abid, *el-Kurtubî Müfessir*; Abdullah İdân Ahmed ez-Zehrânî, *Tercihatu'l-Kurtubî fi't-Tefsîr*; Nahid b. Ahmed b. Abdulbasid Ba Cüneyd, *Tercihatu'l-İmam el-Kurtubî fi't-Tefsîr*; Cemâl Abdullah Ebû Sehlûb, *Menhecü'l-Kurtubî fi'l-Kıraât ve Eseruha fi't-Tefsîr*; Hâcid b. Abdullah el-Usaymî, *Tercihatu'l-Kurtubî fi Tefsirihi.*

⁸ Ayşe Kılıç, *Endülüs Müslümanların Sürgünü*, (İstanbul: Doğu Kütüphanesi:97 Tarih Serisi:28, 2015), 21-23; Mehmet Özdemir, *Endülüs*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017) 133; Nureddin Âl-i Ali, *Endülüs Tarihi*, (İstanbul: Ensar Yayınları,2010), 17.

⁹ Ramazan Şeşen, *Eyyûbiler*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 29.

¹⁰ İsmail Yiğit, *Memlükler*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 93.

Hayatı ile ilgili kaynakların fazla bilgi vermediği¹¹ müellifimizin Endülüs'teki hayatı Muvâhhidler dönemine denk gelmektedir.¹² Doğum tarihi ile ilgili ortaya atılan görüşleri bir araya topladığımızda Hicri VI. asrın sonları (595) ile 671 yılları arası dönem, müellifimizin yaşadığı yıllar olarak kabul edilebilir.¹³ Ne zaman Mısır'a hicret ettiği tam olarak bilinmeyen Kurtubî, Bakara Sûresi'nin 245.âyetini yorumlarken devrin ileri gelen âlimlerinden olan Kadı Ebû Amir Yahya b. Amir'den 628 yılının Rabiu'l-Ahir ayında (Şubat 1231) kıraat dersi aldığını belirtmektedir. Bu tarih bize onun 628'e kadar da Endülüs'te olduğunu göstermektedir.¹⁴ Kurtubî'nin şahsiyeti ve tefsirdeki metodu üzerine doktora tezi bulunan el-Kasabî, Kurtubî'nin 633 yılına kadar kesinlikle Kurtuba'da kaldığını söylemektedir.¹⁵ Bu tarihi baz aldığımızda Kurtubî'nin hayatı 633 yılına kadar Endülüs'te, 633 yılından vefat ettiği 671¹⁶ yılına kadar da Mısır'da geçmiştir.

Bu çalışmamızda Hz. İsa'nın (a.s) mucizelerinden olan beşikteyken konuşması, çamurdan yaptığı kuşun canlanması, ölüleri diriltmesi, amaları ve hastaları Allah'ın izni ile iyileştirmesi, gökten sofranın indirilmesi konularını ele aldık. Kurtubî'nin bu konuları eserinde nasıl tefsir ettiğini ve diğer ünlü müfessirlerle ortak ve farklı olan yönlerini ortaya çıkarmaya çalıştık.

1. Hz. İsa'nın (a.s) Mucizeleri

Mucize kavramı sözlükte "bir şeye güç yetirememek" demektir. İnsanı aciz bırakan manasına gelen 'acz' kelimesinden türemiştir.¹⁷ Terim olarak peygamberlik iddiasında bulunan kişilerin peygamberliklerini ispatlamak amacıyla Allah'ın kendilerini desteklemesi anlamına gelmektedir.¹⁸

Ne Kur'ân'da ne de hadislerde mucize kavramı kullanılmıştır. Bunun yerine daha çok âyet¹⁹, beyyine²⁰, burhân-sultân²¹, hâk²², furkân²³ kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Tam olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı belli olmayan mucize kavramının özellikleri

¹¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348), *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-alâm*, nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmûrî v.dğr, (Beyrut: Dârü'l-Kutubî'l-Arabiyye, 1987), 50/74-75; Selâhaddîn Halil b. Aybek es-Safedî (ö.764/1363), *el-Vafî bi'l-Vefeyât* thk. Ahmed Arnavud, Türkî Mustafa, (Beyrut:Daru İhyai't-Türasi'l- Arabî,2000),2,/87; Ebû'l-Vefâ (Ebû İshâk) Burhânüddîn İbrâhîm b. Alî b. Muhammed el-Ceyyânî el-Medenî (ö.799/1397), *ed-Dîbâcü'l-müzheb fi marifeti ayâni ulemâ'i'l-mezheb.*, thk. Me'mûn b. Muhyiddîn el-Cennân, (Beyrut: Daru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1996),s. 406-7; Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed el-Misrî ed-Dâvûdî (ö. 945/1539 [?], *Tabakâtu'l-Müfessirîn*, (Beyrut: Daru'l-Kutubî'l-İlmiyye, ty), 2/69; Meşhûr Hasan Mahmûd Selmân, *el-İmâm el-Kurtubî Şeyhu Eimmeti't-Tefsîr*, (Dimaşk: Dârü'l-Kalem,1993); Miftâh es-Senûsî Bel'am, *el-Kurtubî Hayâtuhu ve Asâruhü'l-İlmiyye ve Menhecühü fi't-Tefsîr*, (Bingazi:Dârü'l-Kütübî'l-Vataniyye,1998); Mahmut Zelat el-Kasabî, *el-Kurtubî ve Menhecühufi't-Tefsîr*, (Beyrût: el-Merkezü'l-Arabî li's-Sekâfetiye'l-Ulûm, ty), Tayyar Altıkulaç, *Kurtubî* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,2002),455.

¹² Mehmet Özdemir, *Muvahhidler*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 411.

¹³ Mahmut Zelat el-Kasabî, *el-Kurtubî ve Menhecühufi't-Tefsîr*, (Beyrut: el-Merkezü'l-Arabî li's-Sekâfetiye'l-Ulûm, ty), 8;

¹⁴ Şemsüddîn Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebibekr b. Ferahî'l-Ensârî el-Hazrecî el-Kurtubî, *el-Câmi'li-Ahkâmî'l-Kur'ân ve'l-Mübeyyinü limâ Tadammenehü mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân*, thk. Ahmed el-Birdunî ve İbrahim Etfiş, (Kahire: Daru'l-Kutubî'l-Misriyye, 1384/1964), 3/237.

¹⁵ Kasabî, *el-Kurtubî ve Menhecühufi't-Tefsîr*, 25.

¹⁶ Abdurrahman b. Ebûbekir Celâluddîn es-Süyûtî (ö.911/1505), *Tabakâtu'l-Müfessirîn*, thk. Alî Muhammed Ömer, (Kahire: Mektebetü'l-Vehbe, 1397/1976), 92.

¹⁷ Halil İbrahim Bulut, *Mucize*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2020),348.

¹⁸ Mehmet Yusuf Yagır, *Fahreddân er-Râzî Tefsiri'nde Hristiyanlık ve Hristiyanlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, 2013) 87.

¹⁹ el-A'râf 7/73.

²⁰ el-A'râf 7/73.

²¹ el-Kasas 28/32.

²² Yûnus 10/76.

²³ el-Bakara 2/53.

arasında iki husus öne çıkmaktadır. Birincisi, sadece peygamberlerin elinde zuhur eden ilahi bir fiil olmasıdır. İkincisi ise peygamberlik iddiasının arkasında ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla peygamberler dışında herhangi birisinin göstermiş olduğu olağan üstü bir eylem mucize olarak kabul edilmez.²⁴

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İsa'ya (a.s) verilen mucizeleri şu başlıklar altında ele alabiliriz:

1.1. Hz. İsa'nın (a.s) Beşikteyken Konuşması

Hz. İsa'nın (a.s) özelliklerinden birisi beşikteyken insanlarla konuşmasıdır. Bu durum, Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde geçmektedir:

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ

*O hem beşikte iken hem de yetişkin halinde insanlarla konuşacak ve sâlih kişilerden olacak.*²⁵

Âyette geçen وَكَهْلًا kelimesini “gençlik ve yaşlılık arasındaki zaman dilimi” olarak açıklayan Kurtubî, “kehl” ile ilgili şu görüşlere yer vermektedir:

1. Hz. İsa'nın (a.s) beşikteyken mucize olarak, “kehl” döneminde ise vahiy ve risâlet yoluyla konuşmuştur.²⁶
2. İbn Abbâs'a (ö.68/687-88) göre, Hz. İsa'nın (a.s) beşikteyken konuşması, annesini temize çıkarmak maksadıyla olurken, “kehl” zamanındaki konuşması ise Allah onu 33 yaşında iken gökten indireceği zaman beşikteyken olduğu gibi insanlara “Ben Allah'ın kuluyum” demesidir.²⁷
3. İbn Cureyc'in (ö.150/767) Mücahid'den (ö.103/721) aktardığı bir rivâyete göre, “el-Kehl”, halim manasındadır. Nehhâs (ö.328/950) böyle bir anlamın sözlükte bulunmadığını, dilcilere göre “el-Kehl” kelimesinin kırk yaşına erişenlere dendiğini belirtir.²⁸ Otuz yaşına ulaşanlar için kullanıldığı da rivâyet edilmiştir.²⁹ Ayrıca kırktan elliye kadar olan yaşlar için “kehl” denildiği de olmuştur.³⁰
4. el-Kehl, güç ve kuvvetin toplandığı ve iyice serpiildiği dönem olarak belirtilmiştir.³¹

Hz. İsa'nın (a.s) annesinin kucağında konuşmasının mucize olması anlaşılabilir bir şeydir. Âyet-i kerimede “el-kehl” zamanında konuşmasının mucize olarak zikredilmesinin sebebi hakkında şunlara değinilmiştir:³²

1. Bu âyet-i kerime, Hz. İsa'nın (a.s) gökten nazil olacağına işarettir.

²⁴ Bulut, *Mûcize*, 348.

²⁵ Âl-i İmrân, 3/46.

²⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/90.

²⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/90.

²⁸ Ebû Ca'fer, en-Nehhâs Ahmed b. Muhammed b. İsmâil b. Yûnus el-Murâdî en-Nahvî (ö.338/950), *İrâbü'l-Kur'ân*, thk. Abdül Mün'im Halîl İbrâhîm, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye,1421), 1/159; el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/90.

²⁹ Cemâlüddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Alî b. Muhammed el-Cevzî (ö.597/1201), thk. Abdurrezak el-Mehdî, *Zâdu'l-Mesîr fi'l-İlmi't-Tefsîr*, (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabî ,1422), 1/283.

³⁰ en-Nehhâs, *İrâbü'l-Kur'ân*, 1/288.

³¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasan b. Hüseyin et-Teymî er-Râzî el-Mulekkab bi Fahreddîn Hatîbur-Rey (ö.606/1210), *Mefâtîhu'l-Çayb/et-Tefsîru'l-Kebîr*, (Beyrut: Daru İhyait-Türasi'l-Arabî, 1420), 8/224.

³² Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Neseffî es-Semerkanî (ö. 537/1142), *et-Tefsîr fi't-Tefsîr*, thk. Mahir Edîb Habûş, (İstanbul: Dâru'l-Lubabî'l lî dirasat ve tahkîkut-Turas, 2019), 4/51-52.

2. Hz. İsa'nın (a.s) büyüyeceğinin bir alameti olarak bu mucize ile Hz. Meryem'e müjde verilmiştir.³³ Zira bebek iken konuşan çocuklar fazla yaşamamaktaydı. Bu âyet-i kerime ile Hz. Meryem'in gönlü ferahlatılmıştır.

Bu âyetin açıklamasında müellif, Hz. İsa (a.s) dışında Yûsuf'un (a.s) şahidi, Hz. Yahya (a.s), Sahibu Cureyc, Sahibu'l-Cebar, Firavun'un kuaförü olan kadının bebeği ve Ashâbü'l-Uhdûd hadisesinde bir bebeğin beşikteyken konuştuğuna dair rivâyetlere yer vermektedir.³⁴

Hz. İsa'nın (a.s) toplulukla konuşması Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde geçmektedir:

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا

"Bunun üzerine Meryem çocuğu işaret etti. "Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?" dediler. Cevabı çocuk verdi: "Ben Allah'ın kuluym; O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, o beni kutlu ve bereketli kıldı; yaşadığım sürece bana namazı, zekâtı ve anneme saygılı olmayı emretti; beni zorba ve isyankâr yapmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve yeniden hayata döndürüleceğim gün esenlik benimle olacaktır."³⁵

Hz. Meryem'in konuşmamakla emredildiği³⁶ anlaşılan bu âyetlere göre Hz. Meryem, kucağındaki bebeğe işaret etmektedir. Onun bu hareketi, topluluğu daha da kızdırdı ve "Kundaktaki bir bebekle nasıl konuşuruz?" dediler. Hz. İsa (a.s) bunu duyduğunda başını kaldırdı ve *إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا* (Ben Allah'ın kuluym, bana kitabı verdi ve beni peygamber kıldı) dedi. Bir görüşe göre³⁷, Hz. İsa (a.s) o zaman süt emiyordu. Başını kaldırıp sol tarafına eğildi, sağ parmağını kaldırdı ve *إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا* dedi. Bu sözün ilerde kendisinden sonra onun hakkında söylenenlere bir reddiye niteliğinde olabileceğini dile getiren müellif, bunun Hz. İsa'nın (a.s) Allah'ın kulu olduğu ve Allah'ın rububiyetini ilk defa itiraf ettiği notunu düşmektedir. Bu görüş, Vâhidî tarafından da zikredilmiştir.³⁸

Âyette geçen "Bana kitabı verdi ve beni peygamber kıldı" kısmı ile ilgili olarak, bu konuşma esnasında Hz. İsa'ya (a.s.) İncil'in verildiği ve peygamber kılındığı görüşünü son derece zayıf bulduğunu dile getiren Kurtubî, "O esnada kendisine İncil nazil olmasa da ezelde kendisine kitabın verildiği ve peygamber kılındığı" şeklindeki görüşe katıldığını açık bir şekilde dile getirmektedir.³⁹

Hz. İsa'nın (a.s) bebekliğindeki bu konuşmasından sonra yürüme yaşına gelene kadar bir daha konuşmadığı rivâyet edilmektedir. Zira Hz. İsa'nın (a.s) bu konuşması annesini temize çıkarmak için Allah'ın bir mucizesiydi. Beşikteki bu konuşmadan sonra konuşmaya devam ettiği ve bir buçuk aylıkken namaz kıldığına dair herhangi bir rivâyetin

³³ Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh b. Hamdân el-Hemedânî en-Nahvî el-Lugavî eş-Şâfiî (ö.370/980), *İrâbü'l-kurâ'âtî's-seb' ve ilelühâ*, thk. Abdurrahmân Useymîn, (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1992), 1/369.

³⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/91; Ebû'r-Redî Necmüddîn Süleymân b. Abdilkerîm b. Saîd et-Tûfi es-Sarsarî el-Hanbelî (ö.716/1316), *el-İşârâtü'l-İlâhiyye ilâ Mebâhisi'l-Ulûhiyye*, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 134.

³⁵ Meryem, 19/29-33.

³⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 11/100.

³⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 11/101.

³⁸ Ebu'l-Hasan Alî b. Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Vâhidî en-Nisâbü'rî eş-Şâfiî (ö.468/1076), *el-Vesît fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecîd*, thk. thk. eş-Şeyh 'Adil Ahmed 'Abdülmevcûd, eş-Şeyh 'Ali Muhammed Mu'avviz, ve diğerleri, (Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1415/1994), 3/183.

³⁹ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 11/103.

nakledilmediğini belirten müellif, bu durumun Yahudi ve Hıristiyanların sözlerine de muhalif olduğunu aktarmaktadır.⁴⁰

Hz. İsa'nın (a.s) beşikteyken konuştuğuna dair Kur'ân'da geçen bir diğer âyet-i kerime şöyledir:

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ادْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ إِذْ أَبَدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ نَكَلَّمَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ

“İşte o zaman Allah şöyle diyecek: “Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene lütfettiğim nimetleri hatırla! Seni Rûhulkudüs'le (Cebrâil) desteklemiştim de hem beşikte iken hem de yetişkin halinde insanlarla konuşuyordun. Sana yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp ona üflüyordun ve benim iznimle derhal kuş oluyordu. Benim iznimle körü ve cüzamlıyı iyileştiriyordun. Yine benim iznimle ölüleri diriltiyordun. Onlara açık kanıtlar getirdiğin zaman buna karşı içlerinden inkâr edenler ‘Bu düpedüz bir büyü!’ dediklerinde İsrailoğulları'nın sana zarar vermelerini önlemiştim.”⁴¹

Kurtubî, el-Mehdevî'den (ö.410/1048) nakille âyette geçen bu konuşmanın kıyamet günü gerçekleşeceğini belirtmektedir. Müellif, Yüce Allah'ın Hz. İsa'dan (a.s) ona ve annesine verilen nimetleri hatırlamak istemesini iki nedene bağlamıştır:

1. Hz. İsa'ya (a.s) ve annesine verilen nimetlerin ve ayrıcalıkların insanlara bildirilmesi.
2. Bununla delilini pekiştirmesi ve onun inkâr edenlerin düşüncelerini reddetmesi.⁴²

Âyet-i kerimede geçen Rûhu'l-Kudüs terkihiyle ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Buna göre “rûh” şu anlamlara gelmektedir:

1. Yüce Allah'ın Hz. İsa'yı (a.s) kendisi ile özel kıldığı temiz ruh.
2. Cibril (a.s). Müellifimiz sahih olan görüşün bu olduğunu özellikle belirtmektedir.
3. Varlıkları kendisi ile dirilttiği Allah'ın kelâmı.
4. Kudüs'ün kelime anlamı da temiz demektir.⁴³

Müellif, âyetin yorumunda şunlara da değinmiştir: “Hz. İsa'nın (a.s) beşikte insanlarla konuşması çocukken olmuş, yetişkinlik döneminde de peygamber olarak olmuştur.” Âyetin son kısmında Hz. İsa'nın (a.s) İsrailoğulları tarafından gerek iftiralarla gerekse öldürme teşebbüsleriyle karşı karşıya kaldığı, Yüce Allah'ın hüccet/delillerle ve mucizelerle onu koruduğu vurgulanmaktadır.⁴⁴

Hz. İsa'nın (a.s) beşikteyken konuşmasının hikmeti, müellifimizin de yorumlarından anlaşıldığı gibi annesini temize çıkarmaktır. Allah'ın her şeye gücü yettiğinin apaçık delillerinden biri olan bu mucize ile Hz. Meryem'in tertemiz olduğu, Yahudilerin onun hakkındaki söylediklerinin bir iftira olduğu ortaya çıkmaktadır. Hz. İsa'ya (a.s) verilen mucizelerin Kur'ân-ı Kerim âyetlerinde zikredilirken asıl failin Yüce Allah olduğunun vurgulanması da önemli bir husustur. Onun peygamberlerden bir peygamber olduğunun,

⁴⁰ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 11/103.

⁴¹ el-Mâide, 5/110.

⁴² el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/362.

⁴³ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834), *Fethu'l-Kadîr*, (Beirut:Dâru İbn Kesîr,1414), 2/104.

⁴⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/363.

Allah'ın koruması altında olduğunun ve düşmanlarından korunmak için diğer insanlar/kullar gibi Yüce Allah'ın yardımına muhtaç olduğunun altının çizilmesi İslam'daki tevhid ilkesinin sağlamlığını göstermektedir.

1.2. Çamurdan Yaptığı Kuşun Canlanması

Hz. İsa'ya (a.s) verilen mucizelerin toplu olarak verildiği şu âyet-i kerime konumuz için önemlidir:

وَبُعِلْمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالنُّورَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأَنْتَبِئَكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْجُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Rabbin ona yazmayı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretecek. Onu İsrailoğulları’na elçi olarak gönderecek ve o şöyle diyecek: “Kuşkuya yer yok, işte size rabbinizden bir mucize ile geldim; size çamurdan kuş biçiminde bir şey yapar ona üflerim, Allah’ın izni ile derhal kuş oluverir; yine Allah’ın izniyle körü ve cüzzamlıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim; ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz elbette bunda sizin için bir ibret vardır.”⁴⁵

Kurtubî burayı tefsir ederken âyet-i kerimenin başında geçen el-Kitab kelimesi ile ilgili bazı görüşlere yer vermiştir. Buna göre; İbn Cureyc (ö.150/767), âyette geçen “el-Kitab” kelimesini yazı yazmak şeklinde değerlendirirken, bazıları Yüce Allah’ın Hz. İsa’ya (a.s) Tevrât ve İncil dışında başka bir kitap indirdiğini söylemektedir. el-Kelbî, el-Kitab ile önceki peygamberlerin kitaplarının murat edildiğini belirtmektedir.⁴⁶ Müellif, رَسُولًا kelimesini “Onu peygamber kıldık ya da bir peygamber olarak onlarla konuşuyordu” şeklinde değerlendirmektedir. Kurtubî, ayrıca Ahfeş’in (ö.177/793) “Bir peygamber olarak ona kitabı öğretti” şeklindeki yorumuna yer verdikten sonra, Ebû Zer’den rivâyet edilen “İsrailoğullarının ilk nebisinin Hz. Musa (a.s), son nebisi Hz. İsa (a.s)’dır” şeklindeki uzun hadisi aktarır.⁴⁷ Fakat el-Elbânî bu hadisin çok zayıf olduğunu belirtmektedir.⁴⁸ Zira Hz. Musa’dan (a.s) önce Hz. Yûsuf (a.s) ve Hz. Yakûb (a.s) gibi peygamberler de İsrailoğullarına gelmişti.

Bunları belirttikten sonra âyet-i kerimede geçen mucizelere baktığımızda; أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ: Sizin için... yaratacağım kısmı ile âyet devam etmektedir. Bunun hakkında Vehb b. Münebbih (ö.114/732), mahlûk olanın fiilinin Allah’ın fiilinden farklı olması için Hz. İsa’nın (a.s) çamurdan yaptığı kuşların, insanlar ona baktığı müddetçe uçtuğunu, gözden kaybolunca düşüp öldüğünü rivâyet etmektedir. Kurtubî, meme, diş ve kulaklara sahip olmasının yanında aybaşı halini görmesi ve temizlenip doğum yapması hasebiyle yaratılış bakımından en mükemmel olan yarasa dışında Hz. İsa’nın (a.s) herhangi bir kuş yaratmadığını bildiren bir görüşe yer vermektedir.⁴⁹ Kurtubî, şu rivâyeti de aktarır: İsrailoğulları inat ettikleri için çamurdan kuş yaratmasını Hz. İsa’dan (a.s) talep ettiler. Hz. İsa’ya (a.s): “Eğer söylediklerinde doğru sözlüysen bir yarasa yarat ve uçuşu için ona üfle” dediler. Bunun üzerine Hz. İsa (a.s) bir parça çamur aldı ve şekil verdikten sonra ona üfledi. Kuş canlanıp yer ver gök arasında uçmaya başladı. Burada, Hz. İsa’nın (a.s) çamuru alıp şekillendirdikten sonra ona üflemesi,

⁴⁵ Âl-i ‘İmrân, 3/48-49.

⁴⁶ en-Neseî, *et-Teyâsîr fi’t-Tefsîr*, 4/53.

⁴⁷ Celâluddîn es-Süyûtî (h.911), *Cem’ul-Cevâmi’*, thk. Muhtâr İbrâhîm el-Hâic- Abdulhamid Muhammed Nida-Hasan İsa Abduzzâhir, (Kahire: Ezher, 2005), 22/462; Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 4/93.

⁴⁸ Muhammed Nasuriddîn el-Elbânî, *Daifu’l-Câmius-Sağîr ve Ziyâdetuhu*, (el-Mektebu’l-İslâmî, trh.yok), 311.

⁴⁹ eş-Şevkânî, *Fethu’l-Kadîr*, 1/390.

Yüce Allah'ın da ona can vermesi ve yaratması söz konusudur. Bu durum Cebrail'in üfleyip Yüce Allah'ın yaratması gibidir.⁵⁰

Müellifin de dikkat çektiği gibi Hz. İsa'nın (a.s) Cebrail'in üflemesiyle anne rahmine düşmesi Cebrail'i ilahlaştırmamıştır. Dolayısıyla şekil verdiği kuşlara üflemek suretiyle canlandırması Hz. İsa'yı (a.s) tanrılaştırmaz. Bunlar diğer peygamberlere verilen mucizeler gibidir. Allah'ın mutlak yaratıcı olduğu gerçeğini değiştirmez.

1.3. Âmâları ve Alacalı Hastaları İyileştirmesi

Hz. İsa'nın (a.s) peygamber olarak gönderildiği toplum tıp alanında son derece gelişmiş bir toplumdur. Hz. İsa'ya (a.s) verilen mucizelerin tıpla ilgili olmasını da bu nedene bağlayan müellif, وَأُتِرَى الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأَخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ : Allah'ın izniyle körü ve cüzzamlıyı iyileştiririm⁵¹ âyeti ile ilgili âlimlerden gelen rivâyetlere yer vermiştir.

الأَكْمَةُ : Kör olarak doğanlara denir. İbn Abbâs (ö.68/687-88) ve Ebû Ubeyde'nin görüşü bu şekildedir. Mücahîd (ö.103/721) ise gündüzleri gördüğü halde gece göremeyen kişiler için bu kavramın kullanıldığını belirtmektedir. الأَبْرَصَ : Bu kelime bir deri hastalığı olan alaca için kullanılmaktadır.⁵²

Hz. İsa'nın (a.s) âmâları ve alacalı hastalarını iyileştirme mucizeleri hakkında detaya girmeyen müellifimiz sadece kelimelerin anlamları üzerinde durmuştur. Râzî, bu konuyu ele alırken "Bir gün Hz. İsa (a.s)'ın huzurunda elli bin hasta toplanmıştı. Bunlardan gücü yetenler Hz. İsa'nın (a.s) yanına gidiyor; gücü yetmeyenlerin yanına da kendisi bizzat gidiyordu. Onun tedavisi de sadece dua ile oluyordu" şeklindeki rivâyete değinmiştir.⁵³

Yüce Allah'ın izniyle Hz. İsa'nın (a.s) gösterdiği bu mucizeler, Yeni Ahid'in bazı yerlerinde de bulunmaktadır. Görme duyusunu kaybetmiş olanların yeniden görmelerini sağlama⁵⁴ ve cüzzamlı olan hastaları iyileştirme⁵⁵ mucizelerinin yanında inme (felç) hastalığına tutulmuş kişileri iyileştirme mucizesine de Yeni Ahid'de yer verilmektedir.⁵⁶ Bunların dışında fırtınanın dindirilmesi⁵⁷, cinli olanların iyileştirilmesi⁵⁸ mucizeleri de Yeni Ahid'de bulunmaktadır.

Yeni Ahid mucizeleri zikrederken Hz. İsa'dan Rab⁵⁹ ve Tanrı'nın oğlu⁶⁰ olarak bahsederken Kur'ân'da bu mucizelerin Allah'ın izni ile gerçekleştiğinin vurgulanması İslam ile Hıristiyanlar arasındaki farkı göstermektedir. Peygamberler mucize gösterse de bu ancak Yüce Allah'ın yardımıyla olur. Dolayısıyla hastaların iyileştirilmesi ancak eş-Şâfiî olan Allah'ın izni ile gerçekleşebilecek bir şeydir. Bunun Hz. İsa'nın (a.s) eliyle meydana gelen bir mucize olması bu hakikati değiştirmez.

⁵⁰ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/ 94.

⁵¹ Âl-i 'İmrân, 3/49.

⁵² el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/ 94.

⁵³ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 8/54.

⁵⁴ Matta, 9/27-41.

⁵⁵ Matta, 8/1-4; Luka, 5/12-16.

⁵⁶ Matta, 9/1-8; Markos, 2/1-12; Luka, 5/17-26.

⁵⁷ Matta, 8/23-27.

⁵⁸ Matta, 8/28-34.

⁵⁹ Matta, 8/28.

⁶⁰ Matta, 8/29.

1.4. Ölülere Diriltmesi

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İsa'nın (a.s) ölülere diriltmesi ile ilgili önceki başlıkta da yer verdiğimiz şu ifadeler yer almaktadır:

"Yine Allah'ın izniyle körü ve cüzzamlıyı iyileştirir, ölülere diriltirim."⁶¹

"...Hani benim iznimle ölülere de (hayata) çıkarıyordun..."⁶²

Rivâyetlere göre, Hz. İsa (a.s); Azir, İbnu'l-Acûz, İbnetu'l-Aşir ve Sam b. Nûh olmak üzere dört kişiyi Allah'ın izni ile diriltmiştir.⁶³ Onun Allah'ın izni ile dirilttiği ilk üç kişi yeni vefat etmişlerdi. Hz. İsa (a.s) bunları dirilttiğinde kavminden bazıları: "Sen yeni vefat edenleri diriltiyorsun. Gerçekten bir peygambersen uzun zaman önce vefat edenleri diriltmelisin. Sam b. Nûh'u dirilt!" dediler. Hz. İsa (a.s) da: Bana kabrini gösterin, dedi. Onu Sam b. Nûh'un kabrine götürdüler. Hz. İsa (a.s), Allah'a dua etti. Bunun üzerine kabir açıldı ve Sam b. Nûh kabirden saçları ağarmış bir şekilde çıktı. Hz. İsa (a.s) ona: "Saçların niye beyazlamış? Sizin zamanınızda yaşlılık yoktu" dedi. Sam da: "Ya Ruhullah! Sen bana seslendiğinde, Ruhullah'a cevap ver! diye bir ses işittim. Kıyametin koptuğunu zannettim. O korkudan dolayı saçlarım beyazladı" diye cevap verdi. Hz. İsa (a.s) ona can çekişmeyi sordu. O da: "Ya Ruhullah! Ölüm acısı boğazımdan çıkmadı" diye cevapladı. Bu hadise, ölümünden dört bin sene sonra gerçekleşmişti. Sam b. Nuh'un topluluğa: "Bu Ruhullah'tır. Ona iman edin onu yalanlamayın" dediğini aktaran müellif, oradaki topluluktan bazıların Hz. İsa'ya (a.s) iman ettiğini bazıların da sihir diyerek inkâr ettiğini belirtmektedir.⁶⁴ Hz. İsa'nın (a.s); Sam b. Nûh dışında iki adam, bir kadın ve bir cariyeyi Allah'ın izni ile dirilttiği görüşü de mevcuttur.⁶⁵

Kurtubî konu ile ilgili şu rivâyete de yer vermektedir: Hz. İsa (a.s) ölülere diriltmek istediğinde önce iki rekât namaz kıldı. İlk rekâtında Tebâreke sûresini ikinci rekâtında Secde sûresini okurdu. Namazı kıldıktan sonra Allah'a hamd ü senâlarda bulunur ve Yüce Allah'ın Ya Kadîm, Ya Hâfî, Ya Dâim, Ya Ferd, Ya Vitr, Ya Ehad, Ya Samed isimleriyle dua ederdi. Bunun Beyhâkî tarafından rivâyet edildiğini belirten müellif bu hadisin zayıf olduğunu sözlerine eklemektedir.⁶⁶

Âyet-i kerimede özellikle بِإِذْنِ اللَّهِ: Allah'ın izniyle denilmesi mucizelerin peygamberlerin bireysel kabiliyetiyle değil Allah'ın kudretiyle gerçekleştiğini göstermektedir.⁶⁷ Bu ibarenin tekrarlanmasını Hıristiyanların Hz. İsa (a.s) hakkındaki ilahlık iddiasına da bir reddiye şeklinde değerlendirmek mümkündür. Mucizelerin iman edenlerin imanlarını artırdığı müsellemidir. Fakat küfürlerinde ısrarcı olanlara da mucizelerin etki etmediği gibi inkârlarını daha da artırdığını Hz. İsa'nın (a.s) hayatında da görmekteyiz.⁶⁸

⁶¹ Âl-i İmrân, 3/48-49.

⁶² el-Mâide, 5/110.

⁶³ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/94-95.

⁶⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/95.

⁶⁵ Ebü't-Tayyib Muhammed Sıddîk Han b. Hasan b. Alî b. Lutfullah el-Hüseynî el-Buhârî el-Kınnecî (ö.1307/1890), *Fethu'l-Beyân fi Mekâsidi'l-Kur'ân*, (Beirut: el-Mektebetu'l-Asriyye li'Tabaa ve'n-Neşr-Sayda, 1992), 84.

⁶⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/95.

⁶⁷ eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr*, 1/390.

⁶⁸ Nâsıruddîn Ebü Saîd (Ebü Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Bezvâvî (ö.685/1286), *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Tevîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mura'selî, (Beirut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1418), 2/18.

1.5. Gaybdan Haber Vermesi

Hz. İsa'nın (a.s) mucizelerinden biri de gaybdan haber vermektir. İnsanlar Hz. İsa'nın (a.s) ölüleri dirilttiğine şahit olduktan sonra ondan başka mucizeler talep ettiler; evlerinde yedikleri yemekleri ve sakladıkları şeyleri söylemesini istediler. Hz. İsa (a.s) onların istediği mucizeleri gösterdi.⁶⁹ Bu durum Kur'ân-ı Kerim'de şu şekilde geçmektedir:

وَأْتَيْنُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı da size haber vereceğim. Eğer iman edenler iseniz elbette bunlarda sizin için bir delil vardır."⁷⁰

Âyet-i kerime, ölülerin diriltmesi gibi büyük bir mucizeye şahit olmalarına rağmen mucize istemeye devam eden topluluğa Hz. İsa'nın (a.s) göstermiş olduğu gaybdan haber verme mucizesinden bahsetmektedir. Kurtubî, âyetin zahirinden de anlaşıldığı gibi topluluğun, Hz. İsa'dan (a.s) neleri yediklerini ve evlerinde neleri sakladıklarını haber vermesini istediklerini belirtmektedir. Bunun üzerine müellifimiz Katade'den (ö.117/735) naklettiği gibi Hz. İsa (a.s) "Kendilerine sofrada neler yediklerini ve başkalarından gizlice neler sakladıklarını haber verirdi" şeklindeki yoruma yer vermektedir. Bu âyetin yorumunda Kurtubî, Said b. Cübeyr (ö.94/713) ve başkalarının şöyle dediklerini aktarmaktadır: Hz. İsa (a.s), küçük çocuklara neler sakladıklarını haber verirdi. Bundan dolayı babaları çocuklarının Hz. İsa'yla (a.s) oturmalarını yasakladılar.⁷¹

Gaybdan haber verme ancak Allah'ın peygamberlerine bildirmesiyle gerçekleşebilecek bir mucizedir. Bunu peygamberler dışında hiçbir insan gerçekleştiremez. Kâhin ve müneccimler sonradan gerçekleşecek herhangi bir olay ile ilgili haber verirken o olayla ilgili alametlere ve bilgilere başvurmaktadır. Buna rağmen öngörülerinde yanılabilirler. Peygamberlerin mucizelerinde ise yanılma payı yoktur. Zira peygamberlerin söylediği şey, her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilen Allah'ın bildirmesiyledir.⁷²

1.6. Gökten Sofra İnmesi

Hz. İsa'nın mucizelerinden biri de gökten sofranın inmesidir. Kur'ân-ı Kerim'de konu ile ilgili şu âyet-i kerime bulunmaktadır:

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اقْفُوا اللَّهَ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

Havârilere "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?" diye sormuşlardı. O şöyle cevap verdi: "Eğer iman etmiş kimseler iseniz Allah'a saygılı olun."⁷³

Müellifimiz bu âyet-i kerimeyi tefsir ederken kıraatlere değinmektedir. Kisâî (ö. 189/805), Ali (ö. 40/661), İbn Abbâs (ö.68/687-88), Said b. Cübeyr (ö. 94/713 [?]) ve Mücahid'in (ö.103/721) هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ şeklinde okuduklarını, diğer âlimlerin ise هَلْ تَسْتَطِيعُ رَبُّكَ olarak okuduklarını belirtmektedir. Kurtubî ikinci kıraatin açıklamasının daha zor olduğunu ifade etmektedir. Kurtubî bunları beyan ettikten sonra bu kıraatlerin ortaya çıkardığı anlamlara değinmektedir. Şöyle ki; Suddî'ye göre "te"li okuyuş olan هَلْ تَسْتَطِيعُ رَبُّكَ kıraatine göre âyetin anlamı şudur: *Sen Rabbinden üzerimize bir sofrayı indirmesini istersen Rabbin sana itaat eder mi?* Burada يَسْتَطِيعُ: güç yetirmek kelimesi يَطِيعُ: itaat etmek manasındadır. Kurtubî, "Havârilere

⁶⁹ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/95.

⁷⁰ Âl-i İmran, 3/49.

⁷¹ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/95.

⁷² el-Kinnevcî, *Fethu'l-Beyân fi Mekâsidi'l-Kur'ân*, 2/241.

⁷³ el-Mâide, 5/112.

Yüce Allah'a dair bilgilerinin sağlamlaşmadan önce bu olayın gerçekleştiğini varsayarak âyeti Rabbinin sofrayı indirmeye gücü var mı" şeklindeki tefsiri zayıf görmektedir. Zira havârîlerin Hz. İsa'nın (a.s) özel arkadaşları olmaları hasebiyle Allah hakkındaki bilgileri elbette az olmayacaktır. Dolayısıyla böyle bir istekte bulunmaları düşünülemez. Dolayısıyla müellifimiz bu bilgiler ışığında bu talebin, Havarilerin yanında bulunan başka kişilerden gelebileceğini ifade etmiştir.⁷⁴

Kurtubî, havârîlerin bu talebini, Hz. İbrahim'in (a.s) رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى : *Rabbim, bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster*⁷⁵ âyetinde olduğu gibi bir istek şeklinde bir ifade biçimi olduğunu söyleyen bir görüşe de yer vermektedir. Zira havârîler Yüce Allah'ı bilen ve tanıyan kimselerdi. Onların bu isteği, Yüce Allah'ın bu taleplerini kabul edip etmeyeceğini merak etmeleriydi. Ayrıca onlar kendi gözleriyle Allah'ın mucizesine tanıklık etmek istemişlerdi. Müellifimiz bu yorumu güzel bulduğunu ifade etmekle beraber yukarıda da belirttiğimiz gibi âyette geçen sözlerin havârîlerle birlikte olanlara ait olduğunu açık bir şekilde beyan etmektedir.⁷⁶

Müellifimiz, Hz. Aişe (r.anha) (ö.58/678) ve Mücahid'in (ö.103/721) هَلْ نَسْتَطِيعُ رَبَّكَ : Rabbinden isteyebilir misin? şeklindeki kıraati destekleyen görüşlerine de yer vermiştir. Hz. Aişe'nin, havârîlerin Yüce Allah'ı tanıdıklarını ve Rabbin güç yetirebilir mi şeklinde bir istekte bulunamayacaklarını, dolayısıyla kıraatin "te"li olması gerektiğini ifade etmektedir. Muaz b. Cebel'in de Hz. Peygamber'in (s.a.v) defalarca âyeti "te"li okuduğuna şahit olduğunu belirtmesi, bu kıraati destekler mahiyettedir.⁷⁷

Kıraatin "te"li olması halinde bir anlam karmaşasının olmadığı ortadadır. Fakat "ye"li okunduğunda farklı manalara müsait olduğu görünen bu âyetin sonraki âyetle beraber değerlendirildiğinde Kurtubî'nin görüşünün daha tutarlı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bir sonraki âyette geçen وَنَعْلَمُ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا : *bize doğru söylediğini bilelim* kısmı havârîlerin söyleyebileceği bir söze benzememektedir. Bu, müellifimizin de belirttiği gibi onlarla olanlardan sadır olmuş bir sözdür. Bunun yanında iki kıraatin ortak noktası, havârîlerin Yüce Allah'ı tanımaları ve ondan hangi taleplerde bulunabilecekleri bilmeleridir. Bundan dolayı "ye"li okunduğunda bu isteğin havarilere ait olmadığını söylemek daha uygun görünmektedir.

Havariler, bu istekleri konusunda Hz. İsa (a.s) tarafından uyarıldıklarında, böyle bir istekte bulunma sebeplerini şöyle dile getirmeye başladılar:

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَنَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمُ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ

Onlar "İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz güvenle dolsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna tanık olalım" dediler.⁷⁸

نَأْكُلُ مِنْهَا: Ondan yiyelim, sözü ile ilgili olarak müellif iki görüş belirtmiştir:⁷⁹

1. Kurtubî; kimisi hastalığından dolayı, kimisi alay etmek maksadıyla beş bin civarında insanın o gün geldiği ve Hz. İsa'dan (a.s) dua talebinde bulduklarını belirtmektedir. Havârîlerin lideri olan Şem'un, durumu Hz. İsa'ya (a.s) bildirdi. Hz. İsa (a.s) Şem'un'a

⁷⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 6/364.

⁷⁵ el-Bakara, 2/260.

⁷⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 6/365.

⁷⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 6/365.

⁷⁸ el-Mâide, 5/113.

⁷⁹ el-Kurtubî, *el-Câmi 'li-Ahkâmi'l-Kur'an*, 6/366.

“Onların gerçekten iman etmişlerse böyle bir talepten dolayı Allah’a karşı gelmekten korkmaları gerektiğini” söyledi. Şem’ûn, Hz. İsa'nın (a.s) bu sözünü insanlara söyleyince, onlar da âyette geçen “İstiyoruz ki ondan ziyelim, kalplerimiz güvenle dolsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna tanık olalım” kısmı dile getirdiler.

2. İnsanlar ihtiyaçlarından dolayı değil, bereket maksadıyla böyle bir talepte bulundular. Bu görüşün sahibi olan Mâverdî (ö.450/1058), ihtiyaçları olmuş olsaydı, bu taleplerinden dolayı azarlanmayacaklarını belirtmektedir. Bundan dolayı ihtiyaçları olduğu için değil; bereket olması için bu istekte bulduklarını söylemenin daha tutarlı olduğunu ifade etmektedir.⁸⁰ Müellifimiz âyetin devamında gelen وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُنَا: Kalplerimiz tatmin olsun kısmı ile ilgili olarak Mâverdî'ye (ö.450/1058) ait olan üç görüşe yer vermiştir:

1. Allah'ın seni bize peygamber olarak gönderdiği konusunda kalbimiz tatmin olsun.
2. Allah'ın duamızı kabul ettiği hususunda kalbimiz tatmin olsun.
3. Allah'ın talebimize cevap verdiği konusunda kalbimiz tatmin olsun.⁸¹

Mehdevî (ö.410/1048) de âyetin bu kısmını, “Allah'ın oruçlarımızı ve amellerimizi kabul ettiğine dair kalbimiz tatmin olsun” şeklinde anlamaktadır.⁸² Buna karşın Sa'lebî (ö.427/1035), “Allah'ın kudretine yakînen iman etmek ve senin Allah'ın peygamberi olduğun konusunda kalbimiz sükûnet bulsun ve biz de bu duruma şahit olanlardan olalım” şeklinde yorumlamıştır.⁸³

İnsanlar gökten bir sofranın inmesi ile ilgili taleplerini dile getirdikten sonra Hz. İsa'nın (a.s) Allah'tan bunu nasıl istediğini Kur'ân-ı Kerim şöyle aktarmaktadır:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوْلَادِنَا وَآجِرِنَا وَأَيَّاهُ مِنْكَ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: “Allahım! Ey rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofraya indir ki, ilk gelenimizden son gelenimize kadar bizler için bir şölen ve senden bir işaret olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısıdır”.⁸⁴

Müellif, âyette geçen kelimeler üzerinde tahlillerde bulunduktan sonra gökten sofraya inme hadisesinin pazar günü gerçekleştiğini ve bundan dolayı Hıristiyanların pazar gününü bayram olarak kutladıklarını belirtmektedir. تَكُونُ لَنَا عِيداً لِأَوْلَادِنَا وَآجِرِنَا: İlk gelenimizden son gelenimize kadar bizler için bir şölen(bayram) ve senden bir işaret olsun kısmı ile ilgili olarak Kurtubî, ümmet için başı ve sonu bir bayram olsun şeklinde yorumlanmasının yanında İbn Abbâs'tan (ö.68/687-88) “sofraya en son gelen insan, ilk başta oturan gibi ondan yesin” şeklinde nakledilen rivâyete yer vermektedir.⁸⁵

Hz. İsa'nın (a.s) bu duasına karşılık Yüce Allah şöyle buyurdu:

قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنزِلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ

⁸⁰ Ebû Hasan Alî b. Muhammed. B. Muhammed el-Basrî el Bağdadî el-Mâverdî (ö.450/1058), *en-Nuket ve'l-Uyûn*, thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksud b. Abdurrahîm, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût trh.yk), 2/84.

⁸¹ el-Mâverdî, 2/84.

⁸² el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/366.

⁸³ Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nisâbûrî (ö. 427/1035), *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân (et-Tefsîrû'l-kebîr, Tefsîrû's-Sa'lebî)*, thk. el-İmam Ebî Muhammed b. Aşûr, (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002), 4/125.

⁸⁴ el-Mâide, 5/114.

⁸⁵ el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/367.

“Allah da şöyle buyurdu: “Onu size mutlaka indireceğim; fakat bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, varlıklar âleminde hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim.”⁸⁶

Sofranın indirilip indirilmediği konusunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilafları Kurtubî şu şekilde sıralamaktadır:⁸⁷

1. Cumhur âyette geçen *إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ*: onu size indireceğim kısmından yola çıkarak sofranın indirdiğini ve bu görüşün hak/doğru olduğunu söylemektedir.
2. Mücahid (ö.103/721), sofranın indirilmediğini, bunun bir darb-ı mesel olduğunu ve Yüce Allah'ın insanları peygamberlerden mucize istemelerinden nehyettiğini belirtir.
3. Hasan-ı Basrî'den (ö.110/728) nakledilen bir görüşe göre de Yüce Allah sofrayı indireceğini vadedmişti. Fakat Basrî, âyetin devamında gelen *فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ*: kim bundan sonra inkâr ederse bölümünden yola çıkarak insanların bu taleplerinden vazgeçtiklerini ve istiğfarda bulunup bunu istemediklerini belirtmektedir.

Müellife göre bu âyet; Yüce Allah'ın, Hz. İsa'ya (a.s) bir va'atte bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Allah'ın va'di de hak olunca sofranın indirilmesinin gerektiğine kanaat getirmiştir. Kurtubî, sofranın inmesinden sonra bazılarının bunu inkâr ettiğini, maymun ve domuzlara dönüştürüldüğünü belirtmektedir. İbn Ömer'den (ö.73/693) gelen şu rivâyete yer vermektedir: Kıyamet günü azabı en şiddetli olanlar münafıklar, sofra ashabı ve Firavun hanedanıdır.⁸⁸

İbn Abbâs (ö.68/687-88), gökten sofra indirilmesi hadisesi ile ilgili olarak şu rivâyette bulunmaktadır: Hz. İsa (a.s), İsrailoğullarının otuz gün oruç tutmaları halinde Allah'tan ne dilerlerse kendilerine verileceğini söyledi. Onlar da otuz gün oruç tuttular. Otuz günün sonunda da: Ey İsa, şâyet birisi için çalışsaydık bunun karşılığını alırdık. Biz oruç tuttuk ve acıktık. Öyle ise sen de Allah'a dua et de bize gökten bir sofra indirsın, dediler. Bunun üzerine melekler, üzerinde yedi ekmek ve yedi balık olduğu halde taşıdıkları bir sofra getirdiler. Melekler sofrayı insanların önüne koydular. İnsanlardan en son sofraya oturan kişi sofraya ilk oturan kişi gibi yemeğini yedi ve doydular.⁸⁹

Kurtubî, sofrada ne bulunduğu ile ilgili olarak Sa'lebî'den (ö.427/1035) rivâyet edilen şu bilgiyi de nakletmektedir: Ekmeklerin birincisinin üzerinde zeytin, ikincisinin üzerinde bal, üçüncüsünün üzerinde yumurta, dördüncüsünün üzerinde peynir, beşincisinin üzerinde ise kuru et bulunuyordu.⁹⁰ Sofranın indirilmesi mucizesini duyan Yahudilerin üzüntü ve keder ile geldiklerini aktaran müellif, insanlarla Hz. İsa (a.s) arasında geçen diyalogları uzun uzadıya aktaran rivâyetlere yer vermektedir.⁹¹

Sofranın, Semud kavmine mucize olarak gönderilen devenin bir gün otlayıp bir gün su içmesi gibi bir gün inip bir gün inmediğini aktaran müellif bu durumun kırk gün sürdüğünü belirtmektedir. Kırk günün sonunda Yüce Allah, Hz. İsa'ya (a.s) şöyle vahyetti: “Bu soframı zenginleri dışarıda tutup fakirlere ver.” Fakat daha sonra zenginlerin bu konuda

⁸⁶ el-Mâide, 5/115.

⁸⁷ el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/369.

⁸⁸ el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/369; es-Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-Beyân*, 11/557.

⁸⁹ el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/369.

⁹⁰ es-Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-Beyân*, 11/563; el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/370.

⁹¹ Sa'lebî, *el-Kesf ve'l-Beyân*, 11/553; el-Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/370.

şüpheye düştüklerini ve fakirlere düşmanlık etmeye başladıklarını ve domuzlara dönüştürdüklerini aktaran müellif, bunların daha sonra Hz. İsa'nın (a.s) duasıyla bilinmeyen bir yere gittiklerini belirtmektedir.⁹²

Hıristiyan kaynaklarında sofranın gökten indirilmesi ile ilgili olarak bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat beş bin kişilik bir topluluğu doyurduğuna dair bir mucizeden bahsetmektedirler.⁹³ Bunun yanında Hz. İsa'nın (a.s) su üzerinde yürüdüğü⁹⁴ ve çıkan bir fırtınayı durduğunu haber vermektedirler.⁹⁵

Sonuç

Hz. İsa (a.s) da diğer peygamberler gibi bazı mucizeler göstermiştir. Onun döneminde tıp ilerlediği için ona verilen mucizeler genel olarak tıpla ilgili olmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de bebekken konuşma, hastaları iyileştirme, ölüleri diriltme, çamurdan yaptığı kuşların canlanması, gaybdan haber verme ve gökten sofranın indirilmesi mucizelerine yer verilmiştir.

Kurtubî'nin kaleme aldığı *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân* isimli kitabı adından da anlaşıldığı gibi bir ahkâm tefsiridir. Bu kitapta Kelâm konuları derin bir şekilde ele alınmamakla beraber müellifimiz, çalışmamızla ilgili âyetler hakkında var olan görüşlere geniş yer vermiştir. Hadislerden, sahabe sözlerinden ve âlimlerin konu hakkındaki görüşlerinden yararlanmıştır.

Hz. İsa'nın (a.s) beşikte iken konuşmasının sebebinin annesini temize çıkarmak olduğunu belirten müellifimiz, bu mucizenin Hz. İsa (a.s) dışında başka kimselere de verildiğini ifade etmiştir. Ruhu'l-Kudüs terkibi hakkında var olan görüşlere yer vermiş; doğru görüşün bununla kastedilenin Cebrail (a.s) olduğunu belirtmiştir. Âmaları ve alaca hastaları iyileştirme mucizeleri konusunda detaya girmeyen Kurtubî, çamurdan şekil verdiği kuşları canlandırma mucizesini ele alırken yaratma konusunda asıl failin Allah olduğu gerçeğine vurgu yapmıştır. Bunu Cebrail'in (a.s) üflemesiyle Hz. İsa'nın (a.s) Hz. Meryem'in rahmine düşmesine benzetmiştir. Müellifimiz, nasıl ki bu durum Hz. Cebrail'i (a.s) ilahlaştırmıyorsa; kuşları şekillendirip üflemek suretiyle canlandırması mucizesinin de Hz. İsa'yı (a.s) ilahlaştırmayacağına dikkat çekmiştir. Ölüleri diriltme mucizesinin de diğer mucizeler gibi Allah'ın izniyle gerçekleştiğinin altını çizen müellifimiz, bunun bireysel kabiliyetle mümkün olamayacağını ifade etmiştir. Gökten sofranın indirilmesi mucizesine geniş yer veren Kurtubî, bu isteğin havârilere gelmediğini; onlarla beraber olan insanlardan geldiğine dikkat çekmiştir. Allah'ın bir va'di olduğu için sofranın indirildiğini belirten müellifimiz konu ile ilgili diğer görüşlere de yer vermektedir.

Kitab-ı Mukaddes'te de Hz. İsa'nın (a.s) mucizelerine yer verilmiştir. Fakat orada Hz. İsa (a.s) Tanrı, Tanrı'nın oğlu olarak ele alınmaktadır. Kur'ân-ı Kerim ise Hz. İsa'nın (a.s) olağanüstü durumunu ele alırken onun insanî yönüne özellikle dikkat çekmekte, gösterdiği mucizelerin Allah'ın izniyle gerçekleştiğinin altı çizmiştir. Kur'ân-ı Kerim ile Hıristiyanların kutsal kitapları arasındaki en bariz fark budur.

Sonuç olarak tefsir geleneğinin en değerli âlimlerinden biri olan Kurtubî, hayatı mucizeler ve tartışmalarla dolu olan ve tarihin en önemli şahsiyetlerinden biri olan Hz. İsa

⁹² el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6/371-372.

⁹³ Matta, 14/13-21; Markos, 6/30-44; Yuhanna, 6/1-14.

⁹⁴ Matta, 14/22-33; Markos, 6/45-52; Yuhanna, 6/16-21.

⁹⁵ Matta, 8/23-27; Markos, 4/35-41; Luka, 8/22-25.

(a.s) ile ilgili olan âyetleri Ehl-i Sünnet çizgisi içerisinde hassasiyetle ele almıştır. Endülüs ve Mısır gibi farklı kültürlerde yaşamış olması, tefsirine fazla yansımamıştır.

Kaynakça

- Bel'am, Miiftâh es-Senûsî. *el-Kurtubî Hayâtuhu ve Asâruhü'l-İlmiyye ve Menhecühü fi't-Tefsir*. Bingazi: Dârü'l-Kütübî'l-Vataniyye, 1998.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286). *Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Mura'selî. Beurt: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1418.
- Dâvûdî, Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Ahmed el-Mısırî ed-Dâvûdî (ö. 945/1539 [?]). *Tabakâtu'l-Müfessirîn*, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye ts.
- Harman, Ömer Faruk. "İsa", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İstanbul 2000.
- İbn Aşûr, Muhammed et-Tahir b. Muhammed b. Muhammed et-Tahir b. Aşûr et-Tûnisî (ö.1393/1973). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr (Tahrîru'l-Ma'na es-Sedîd ve Tenvîru'l-Akli'l-Cedid min Tefsîri'l-Kitabi'l-Mecîd)*. Tûnus: Daru't-Tûnusîyye, 1984.
- İbn el-Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Alî b. Muhammed el-Cevzî (ö.597/1201). *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*. thk. Abdurrezak el-Mehdî. Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabî, 1422.
- İbn Ferhûn, Ebü'l-Vefâ (Ebû İshâk) Burhânüddîn İbrâhîm b. Alî b. Muhammed el-Ceyyânî el-Medenî (ö.799/1397). *ed-Dibâcü'l-müzheb fi marîfeti a'yânî ulemâ'l-mezheb*. thk. Me'mûn b. Muhyiddîn el-Cennân. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- İbn Hâleveyh, Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed b. Hâleveyh b. Hamdân el-Hemedânî en-Nahvî el-Lugavî eş-Şâfîi (ö.370/980). *İrâbü'l-kırâ'âtî's-seb' ve ilelühâ*. thk. Abdurrahmân Useymîn. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1992.
- Kasabî, Mahmut Zelat. *el-Kurtubî ve Menhecühufi't-Tefsîr*. Beyrut: el-Merkezü'l-Arabî li's-Sekâfetiye'l-Ulûm, ts.
- Kılıç, Ayşe. *Endülüs Müslümanların Sürgünü İstanbul*, Doğu Kütüphanesi:97 Tarih Serisi:28, 2015.
- Kurtubî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî (ö.671/1273). *el-Câmi'li-Ahkâmi'l-Kur'ân ve'l-Mübeyyinü limâ Tadammenehü mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân*. thk. Ahmed el-Birdunî ve İbrahim Etfiş. Kahire: Daru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1384/1964.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (ö. 450/1058). *en-Nüket ve'l-uyûn*. thk. es-Seyyid İbn Abdulmaksud b. Abdurrahîm. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.s.
- Nehhâs, Ebû Ca'fer, Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl b. Yûnus el-Murâdî en-Nahvî (ö.338/950). *İrâbü'l-Kur'ân*. thk. Abdulmün'im Halîl İbrâhîm. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1421.
- Nesefî, Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî es-Semerkindî (ö. 537/1142). *et-Teysîr fi't-Tefsîr*. thk. Mahir Edîb Habûş. İstanbul: Dâru'l-Lubabi'l li'dirasat ve tahkîkut-Turas, 2019.

- Özdemir, Mehmet. "Endülüs". Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- Özdemir, Mehmet. "Muvahhidler". Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020,
- Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasan b. Hüseyin et-Teymî er-Râzî el-Mulekkab bi Fahreddîn Hatîbur-Rey (ö.606/1210). *Mefâtihu'l-Ğayb/et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Daru İhyait-Türasi'l-Arabî, 1420.
- Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî (ö. 427/1035). *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kurân (et-Tefsîrü'l-kebîr, Tefsîrü's-Salebî)*. thk. el-İmam Ebî Muhammed b. Aşûr. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2002.
- Safedî, Selâhaddîn Halil b. Aybek (ö.764/1363). *el-Vafl bi'l-Vefeyât* thk. Ahmed Arnavud, Türkî Mustafa. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 2000.
- Selmân, Meşhûr Hasan Mahmûd. *el-İmâm el-Kurtubî Şeyhu Eimmeti't-Tefsîr*. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1993.
- Sıddîk Hasan Han, Ebü't-Tayyîb Muhammed Sıddîk Han b. Hasan b. Alî b. Lutfullah el-Hüseynî el-Buhârî el-Kinnevcî (ö.1307/1890). *Fethu'l-Beyân fî Mekâsidi'l-Kur'ân*. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye li'Tabaa ve'n-Neşr-Sayda, 1992.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505). *Cem'ul-Cevâmi'*. thk. Muhtâr İbrâhîm el-Hâic- Abdulhamid Muhammed Nida-Hasan İsa Abduzzâhir. nşr. Ezher, Kahire: 2005.
- Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505). *Tabakâtu'l-Müfessirîn*. thk. Alî Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetu'l-Vehbe, 1397/1976.
- Şeşen, Ramazan. "Eyyübîler". İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834). *Fethu'l-Kadîr*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1414.
- Tûfî, Ebü'r-Rebî' Necmüddîn Süleymân b. Abdilkavî b. Abdilkerîm b. Saîd et-Tûfî es-Sarsarî el-Hanbelî (ö.716/1316). *el-İşârâtu'l-İlâhiyye ilâ Mebâhisi'l-Ulûhiyye*. thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye 2005.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nîsâbûrî (ö. 468/1076). *el-Vesît fi Tefsiri'l-Kur'ânî'l-Mecîd*. thk. eş-Şeyh 'Adil Ahmed 'Abdülmecûd, eş-Şeyh 'Ali Muhammed Mu'avviz, v.d. Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1415/1994.
- Yagır, Mehmet Yusuf. *Fahreddîn er-Râzî Tefsiri'nde Hristiyanlık ve Hristiyanlar*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Tefsir Bilim Dalı, 2013.
- Yiğit, İsmail. "Memlükler". Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dimaşkî (ö. 748/1348). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-(tabakâtü'l-)meşâhîr ve'l-alâm*. nşr. Ömer Abdusselâm Tedmûrî v.d, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1987.